

Prof. dr Duško Vejnović, redovni profesor Univerziteta u Banjoj Luci, predsjednik Evropskog defendologija centra, Banja Luka, glavni i odgovorni urednik časopisa *Defendologija* i *Sociološki diskurs*

SIROMAŠTVO-REFLEKSIJE NA BEZBJEDNOST

Dužan čovjek nije slobodan čovjek, a dužne i siromašne države nisu ni slobodne, ni bezbjedne. Gotovo da je aksiomska veza između siromaštva i stanja nacionalne bezbjednosti. Naime, ukoliko je siromaštvo dominantan problem u nekoj državi ta država ne može postići adekvatnu unutrašnju stabilnost i bezbjednost, niti ona može na međunarodnom planu postati respektabilan faktor stabilnosti. Ovo posebno dobija na značaju kada država teži ka integracijskim procesima, kakav je slučaj sa BiH. Povezane su i u stalnoj interakciji pojave kao što su: siromaštvo, korupcija, kriminal, socijalne devijacije i sl. **Siromaštvo ne dolazi samo po sebi, ono je gotovo uvijek ishodište ili posljedica neke druge mnogo veće društvene pojave, odnosno krize.** Kao najznačajniji uzrok siromaštva u Republici Srpskoj i Bosni i Hercegovini, sasvim sigurno, se može identifikovati protekli rat. Rat je sa sobom donio sve svoje tragične posljedice i nus pojave među kojima je svakako i siromaštvo. Velike migracije stanovništva, izbjeglištvo, razaranje sela, gradova, naselja, čitavih država, uništavanje materijalnih dobara, fabrika, industrijskih postrojenja, stambenih jedinica i sl., doveli su do siromašenja velikog broja stanovnika na ovim prostorima. Iako definicije siromaštva većinom govore o neravnomjernoj raspodjeli dobiti, uzroci siromaštva na ovim prostorima poprimaju sasvim drugu konotaciju. Oni se ogledaju u gubitku osnovnih životnih sredstava kao što su stanovanje, sredstva za rad, objekti rada, mogućnost obrazovanja, kulturne aktivnosti i sl. Život na našim prostorima u posljednjim decenijama obilježile su krupne društvene promjene u svim oblastima. Mnoge od tih promjena bile su iznenadne, nagle, obimne i korijenite, te su ostavile tragove u svim sferama društvenog života. Dugogodišnji jednopartijski društveni sistem socijalističko-komunističkog tipa zamijenjen je političkim pluralizmom i višestranačkim sistemom, ali se nije promjenila svijest i obrasci i stilovi ponašanja političkih lidera i građana. Populizam i autokratija u društvenim odnosima još uvijek su prisutni.

Princip društvene proizvodnje i društvenog vlasništva nad sredstvima za proizvodnju zamijenjen je sistemom tržišne ekonomije, a zemlje nastale rasparčavanjem bivše zajedničke države dobijaju karakter „**tranzicionih zemalja**“ sa svim pratećim problemima koje sa sobom nosi epitet ovog naziva. Najbolnije promjene su svakako bile u oblasti politike i prouzrokovale su najtragičniji mogući ishod u vidu rata čiji karakter ni do dan danas nije utvrđen, mada je nesporno da je on vođen na ideološkoj, vjerskoj, rasnoj i nacionalnoj osnovi. I dok istoričarima i analitičarima ostaje zadatak da utvrde tačan uzrok, hronologiju i karakter svih dešavanja, nepobitno se može konstatovati da je vrijeme društvenih promjena donijelo drastičan pad životnog standarda, trgovinski deficit, tehnološke viškove radnika, niske zarade, sunovrat obrazovnog i vaspitnog sistema, pogotovo visokog obrazovanja kojem treba vratiti obraz, moralnu bijedu, povećan kriminalitet i delinkvenciju svakog drugog tipa. U toku ratnih dejstava i nakon njih prisutni su tzv. traumatski i posttraumatski stresovi, ratni sindromi i sl, a znatan dio populacije je potpao pod duboko siromaštvo. Ključna determinanta nacije, nekadašnje SFRJ, preovlađujući tzv. „srednji sloj“ je potpuno izbrisan i sadašnje društvo je izdiferencirano bipolarno. Naime, **postoje, uglavnom, dva sloja, bogati i siromašni**. I ta dva sloja su u dijametralnoj suprotnosti. Tako, ili se radi o ekstremnom siromaštvu, ili se radi o ekstremno bogatim kategorijama koje su atipične za ove prostore. Danas, siromaštvo nije samo problem ovih prostora. Naime, ono je globalan problem. U prilog tome govore sljedeći, reklo bi se poražavajući podaci¹: skoro pola svjetske populacije (preko 3. milijarde) živi sa dnevnom potrošnjom manjom od 2,5 dolara; oko milijardu ljudi je zakoračilo u 21 vijek kao nepismeno; prema UNICEF-u, oko 25000 djece umre svaki dan u svijetu od posljedica siromaštva; između 27 i 28 % djece u nerazvijenim zemljama je zakržljalo i neuhranjeno; oko 72 miliona djece u nerazvijenim zemljama ne pohađa osnovnu školu od čega je 52 % ženske populacije (djevojčice). Problem siromaštva zahtijeva odlučnu reakciju društva kako na državnom tako i na međudržavnom, pa i globalnom planu. Tako, svaka država koja je zahvaćena ovim problemom donosi strategijski dokument za borbu protiv siromaštva. Strategijom se definiše djelovanje na prevenciji i suzbijanju siromaštva. S tim u vezi npr. Strategija za suzbijanje siromaštva Republike Srbije određuje tri strateška pravca i to: dinamički privredni

¹ *Poverty Facts and Stats*, Social, Political, Economic and Environmental Issues That Affect Us All, vidi šire: <http://www.globalissues.org/>

rast i razvoj, sa naglaskom na otvaranje novih radnih mjesta i povećanju zarada; sprečavanje nastanka novog siromaštva kao posljedica restrukturiranja privrede i efikasna primjena postojećih i definisanje programa, mjera i aktivnosti direktno usmjerenih na najsiromašnije i socijalno ugrožene grupe (djeca, stari, osobe sa invaliditetom, izbjeglice i interno raseljena lica, romi, ruralno siromašno stanovništvo i neobrazovani), naročito u najmanje razvijenim područjima. Može se reći da je siromaštvo opšta pojava koja se susreće u svim dijelovima svijeta, i njegov uticaj je opasan po društvo. Kao što je već rečeno, danas, siromaštvo i bezbjednost imaju međusobnog uticaja i dodira. **Nesigurnost; pojave rata i nemira u svijetu doprinose širenju siromaštva.** Takođe, siromaštvo može uticati na pojavu nesigurnosti. Mnogobrojni ratovi imaju korijene u siromaštvu tako da su kroz istoriju mnoge zemlje posezale za osvajanjima tuđih prirodnih dobara, strategijskih mineralnih sirovina i na taj način rješavale svoje ekonomske probleme. Istovremeno je gladan narod svjedok bogaćenja pojedinaca ili grupa te su nerijetki primjeri dizanja ustanka protiv vlasti. **Siromaštvo predstavlja veliku prijetnju za bezbjednost međunarodne zajednice.** Aktivnosti različitih terorističkih organizacija obično su povezane sa siromaštvom i nejednakostima u vladajućem sistemu. Stoga, siromaštvo predstavlja veliku prepreku na putu ekonomskog razvoja zemalja u uslovima kada razvoj i napredak mogu doprinijeti učvršćivanju njihove bezbjednosti. Izazov za 21. vijek je da se shvati da socio-ekonomske prijetnje kao što su bolesti i siromaštvo predstavljaju prijetnje miru i bezbjednosti. **Nema bezbjednosti bez razvoja, niti razvoja bez bezbjednosti.** Siromaštvo se manifestuje na razne načine, bilo da se radi o nestašici vode, nezaposlenosti, nepismenosti itd. **Ekonomska nezavisnost je ključ za likvidaciju siromaštva.** Socio-ekonomske mogućnosti za likvidaciju siromaštva su edukacija, treniranje i mobilizacija kako bi se poboljšao životni standard, unaprijedilo planiranje porodice i zdravstveno osiguranje, veća pismenost i uključenje žena u preduzetništvo. Dakle, vidljiva je refleksija siromaštva na nacionalnu bezbjednost kako spoljnu tako i unutrašnju. Siromaštvo može znatno destabilizovati zemlju iznutra te dovesti do unutrašnjih nemira, nereda, rušenja režima i političkih elita, te povećanja kriminaliteta. U strukturi izvršilaca krivičnih djela, značajno mjesto zauzimaju nezaposleni delinkventi i oni čija je egzistencija ugrožena siromaštvom i bijedom. Na polju spoljne bezbjednosti, siromašne zemlje su u neravnopravnom partnerskom položaju sa drugim zemljama samim tim što zavise od ekonomske pomoći drugih i time što su po definiciji nemoćne da pruže otpor jačima. Usljed kredita, stalne

finansijske pomoći, znatnog negativnog trgovinskog debalansa, pa i stalne humanitarne pomoći, siromašne zemlje uveliko slabe svoj suverenitet i međunarodni kredibilitet, te potpadaju pod snažan uticaj davalaca pomoći koji se javljaju u svojstvu drugih država, međunarodne zajednice, najčešće Međunarodnog monetarnog fonda. Na globalnom planu, postoji Milenijumski projekat UN-a, prema kojem siromaštvo u svijetu treba iskorijeniti do 2050. godine. U slučaju provođenja ovog projekta za očekivati je povećanu stabilnost i bezbjednost u svijetu. To je želja svih koji su za mir, razvoj i prosperitet... Podržimo ih... živimo sa „nadom“...